

مقدمه

کتاب‌های کمک‌آموزشی مناسب می‌توانند در ارتقای سواد علمی و فناورانه دانش‌آموزان و دانشجویان نقش مهمی داشته باشند و به دانش‌آموزان کمک کنند تا مطالب درسی را بهتر بفهمند و در زندگی به کار ببرند. علایق دانش‌آموزان با خواندن این کتاب‌ها تقویت و مسیر آینده زندگی آن‌ها آشکار می‌شود و آن‌ها در این راستا تلاش خواهند کرد.

به‌علاوه کتاب‌های کمک‌آموزشی در تحقق بخشیدن بخش‌هایی از برنامه‌های درسی نقش مهمی دارند که در کتاب‌های درسی امکان پرداختن به آن‌ها کمتر وجود دارد. همچنین این کتاب‌ها به معلمان و استادان کمک می‌کنند تا روش‌های جدید و خلاقانه‌ای برای آموزش ارائه دهند و برخی از نیازهای دانشی خود را برطرف کنند.

کتاب‌های علمی آموزشی و جشنواره ملی کتاب رشد

احمد احمدی

فیزیک برآورده می‌شود.

● **افزایش دانش:** به ما درک عمیق‌تری از جهان پیرامونمان می‌دهند، از قوانین اساسی فیزیک گرفته تا پیچیدگی‌های زیست‌شناسی.

● **تقویت تفکر انتقادی:** «ادبیات علمی» اغلب داده‌ها و نظریه‌هایی را به ما ارائه می‌دهد و ما را به تحلیل انتقادی اطلاعات تشویق می‌کند. ادبیات علمی را می‌توان در کتاب‌های غیردرسی علمی آموزشی بیش از کتاب‌های درسی مطالعه کرد.

● **الهام‌بخش نوآوری:** مواجهه با مفاهیم علمی می‌تواند الهام‌بخش ایده‌های جدید و راه‌حل‌های نوآورانه برای مشکلات باشد. دسترسی به این مواج‌ها نیز از طریق کتاب‌های غیردرسی بهتر قابل حصول است.

● **اطلاع‌رسانی در تصمیم‌گیری:** درک اصول علمی می‌تواند به افراد کمک کند تا تصمیم‌های آگاهانه‌ای در مورد سلامتی، فناوری و محیط زیست اتخاذ کنند. کتاب‌های علمی آموزشی می‌توانند این درک را در ما توسعه دهند.

● **ترویج سواد علمی:** در دنیایی که به‌طور فزاینده‌ای فناورانه است، داشتن سواد علمی برای رشد شخصی و حرفه‌ای ضروری است. سواد علمی نیز از طریق مطالعه مستمر کتاب‌های غیردرسی فیزیک در افراد تقویت می‌شود.

به‌طور خلاصه کتاب‌های علمی آموزشی، دنیایی از دانش و درک را به روی ما می‌گشایند که برای بسیاری از جنبه‌های زندگی مفیدند. در این میان نگاهی داریم به کتاب‌های علمی آموزشی فیزیک و آنچه از رهگذر آن‌ها می‌تواند نصیب ما شود:

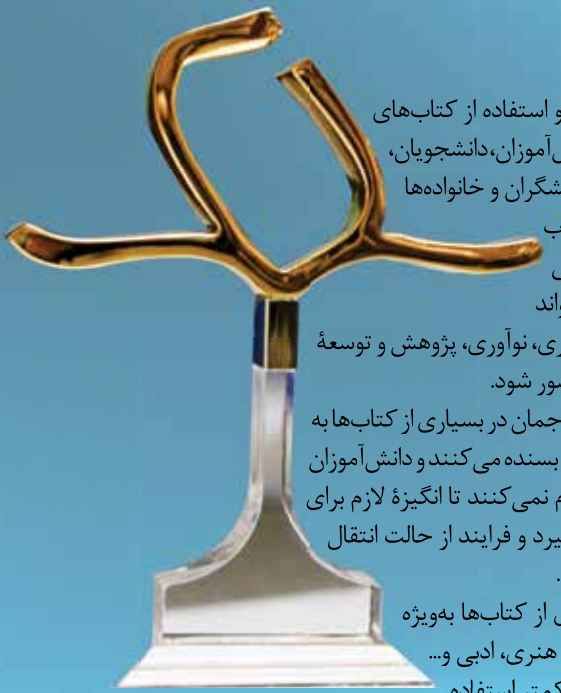
● **درک جهان:** قوانین اساسی جهانی را که در آن زندگی می‌کنیم توضیح می‌دهند و به ما کمک می‌کنند تا پدیده‌های طبیعی را بهتر درک کنیم.

● **پایه و اساس فناوری:** دانش ما را در مورد بسیاری از فناوری‌های نوین، از تلفن‌های همراه گرفته تا پوشش‌گرهای (اسکرن‌های) ام‌آر‌آی^۱ که براساس اصول فیزیکی کار می‌کنند، وسیع‌تر می‌کنند.

● **تقویت تفکر منطقی:** در تقویت مهارت‌های حل مسئله و تفکر منطقی به ما کمک می‌کنند که این موضوع در همه زمینه‌های زندگی به کار می‌آید.

● **ترویج نوآوری:** این کتاب‌ها می‌توانند به توسعه راه‌حل‌های خلاقانه برای چالش‌های جدید در علم فیزیک به ما کمک کنند.

● **آمادگی برای آینده:** با توجه به اینکه جامعه ما به سمت استفاده بیشتر از فناوری پیش می‌رود، داشتن دانش پایه‌ای در فیزیک می‌تواند به افراد کمک کند تا با تغییرات همگام شوند. این هدف از راه مطالعه بسیاری از کتاب‌های علمی آموزشی

همچنین میزان توجه و استفاده از کتاب‌های دانش‌افزایی در بین دانش‌آموزان، دانشجویان، معلمان، استادان، پژوهشگران و خانواده‌ها نیز کمتر از حد مطلوب و استانداردهای جهانی است. این موضوع می‌تواند باعث کاهش رقابت‌پذیری، نوآوری، پژوهش و توسعه علمی و فرهنگی در کشور شود. پاره‌ای از مؤلفان و مترجمان در بسیاری از کتاب‌ها به انتقال یک‌سویه مطالب بسنده می‌کنند و دانش‌آموزان را درگیر تولید مفهوم نمی‌کنند تا انگیزه لازم برای ادامه یادگیری شکل گیرد و فرایند از حالت انتقال صرف دانش خارج شود. به‌علاوه در بسیاری از کتاب‌ها به‌ویژه کتاب‌های علمی، فنی، هنری، ادبی و... از منابع جدید و به‌روز کمتر استفاده شده است. در حالی که تنوع موضوعی در این بخش‌ها می‌تواند بسیار گسترده‌تر از وضعیت فعلی باشد و موضوع‌های بسیاری از نیازهای جامعه را دربرگیرد.

پیشنهادهایی برای بهبود کیفیت کتاب‌ها به مؤلفان و پدیدآورندگان یا سیاست‌گذاران فرهنگی

- در نظر گرفتن نیازهای جامعه در موضوع‌های گوناگون مانند: اقتصاد به‌طور عام و فیزیک و اقتصاد به‌طور خاص، تغییر اقلیم و فیزیک، آلودگی هوا، آب، سلامت و بهداشت، تغذیه دریایی سالم و تولید محتواهای مناسب برای ارتقای سواد علمی در آن‌ها؛
- ترجمه کتاب‌های جدید و به‌روز در حوزه‌های گوناگون دانشی و فناوری برای ارتقای دانش به‌روز و کاربردی مورد نیاز در دنیای امروز؛
- ارائه محتواها به شکل فعال و درگیر کردن دانش‌آموزان در فرایند مطالعه و یادگیری کتاب‌ها؛
- در نظر گرفتن نیازهای امروزی مخاطبان در انتخاب و تولید محتوا و نقش شهروندی امروزی در زمینه‌های گوناگونی مانند: محیط زیست، انرژی، زباله، اسراف یا مصرف نادرست؛
- پرداختن به شغل‌های جدیدی که در آینده نزدیک براساس هوش مصنوعی و فناوری‌های جدید شکل خواهند گرفت؛
- تألیف کتاب‌های متناسب با نیازهای جامعه مانند: سواد محاسباتی، اقتصاد، روان‌شناسی و امیدآفرینی، شد آمد (ترافیک) و حمل‌ونقل شهری و جاده‌ای، آلودگی خاک.

پی‌نوشت

1. MRI

توصیف وضع موجود

هر ساله در سازمان «پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی» جشنواره «کتاب رشد» برگزار می‌شود. در این جشنواره وضعیت موجود کتاب‌های کمک‌آموزشی به‌ویژه کتاب‌های دانش‌افزایی از جنبه‌های گوناگون بررسی می‌شود. در این حوزه با چالش‌هایی همچون کاهش مطالعه، کاهش خرید کتاب و رقابت با کتاب‌های خارجی مواجهیم که دلیلشان کاهش کیفیت و تنوع کتاب‌های دانش‌افزایی در سال‌های اخیر است. عواملی مانند گرانی کتاب، کمبود زمان، نداشتن علاقه و انگیزه، رقابت با رسانه‌های دیجیتال و فقدان فرهنگ کتاب‌خوانی را نیز می‌توان به‌عنوان علل دیگر این وضعیت مطرح کرد. در آخرین جشنواره (اسفندماه ۱۴۰۲) ۱۲۳ عنوان اثر در حوزه کتاب‌های دانش‌افزایی به مرحله غربالگری رسیدند که البته تعدادی از آن‌ها به‌صورت مجموعه بودند. تمام کتاب‌های ارسال‌شده به مرحله غربالگری استانداردهای لازم و حداقلی را داشتند، اما براساس ضوابط باید بین آن‌ها انتخاب صورت می‌گرفت. در مرحله غربالگری فقط کتاب‌هایی که نظر مثبت هر سه داور را کسب کردند، برای بررسی بیشتر و دقیق‌تر به مرحله نهایی راه پیدا کردند. پس از بررسی و مطالعه دقیق کتاب‌ها در مرحله نهایی داور، هیئت داوران پس از گفت‌وگو، مشورت و در نظر گرفتن امتیازهای کسب‌شده هر اثر، چند عنوان کتاب مستقل یا اثر چند جلدی (مجموعه‌ای) را نامزد اثر تقدیری و برگزیده کرد. این روند در جشنواره سال جاری (۱۴۰۳) ادامه خواهد داشت.

نقطه‌های قوت کتاب‌ها در جشنواره ۱۴۰۳

از نقطه‌های قوت جشنواره بیست‌ویکم می‌توان به تعداد چشمگیر کتاب‌هایی اشاره کرد که در مرحله اول به جشنواره رسیده که در میان آن‌ها تعداد کتاب‌های تألیفی قابل توجه است. در حوزه کتاب‌های ریاضیات و علوم تجربی تعداد قابل‌ملاحظه‌ای از آثار رسیده به جشنواره به موضوع‌های بقای جانوران و گیاهان، مصرف درست انرژی و آب، توجه به حفظ محیط زیست، آشنایی با مناطق گوناگون کشور، فیزیک و ریاضیات اختصاص دارد. تعداد کتاب‌هایی که صفحه‌آرایی با کیفیت و چاپ رنگی خوب دارند نیز قابل توجه است. همچنین اغلب کتاب‌ها ویرایش مناسب ادبی و نشر مناسب و ساده‌ای دارند. در برخی از کتاب‌ها محتوای تألیفی، به‌طور کامل ایرانی است و به فرهنگ و ارزش‌های ایرانی توجه داشته است و سازمان‌دهی خوبی هم دارند، بنابراین نیازهای مخاطب خود را به‌خوبی برآورده می‌کنند.

نقطه‌های ضعف کتاب‌ها

به‌نظر می‌رسد کتاب‌های دانش‌افزایی در کشورمان، بیشتر به‌صورت انتقالی و ترجمه‌ای از کتاب‌های خارجی هستند و تقریباً کمتر کتاب‌های اصیل و نوآورانه‌ای تولید می‌شوند.